

N.Y.C. TIME

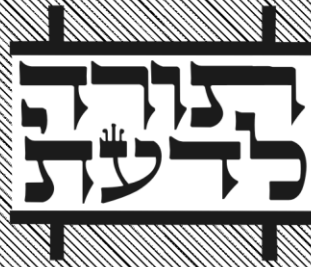
זמן הדלקת נרות ער"פ - 7:24

סוף זמני ק"ש - 8:54

9:30 -

סוף זמן תפלה - 10:38

דף היומי לא' פסח: ב"מ נ"ה

בס"ד, ערב פסח - שנת תשפ"ד לפ"ק

פסח

הרוחניות. ומכאן מוכח שטובת הגוף מורגשת יותר. פתח ואמר 'עבדים היינו', שזוהי הכריע כשמואל.

שלא הספיק בציקן של אבותינו להחמיץ. בהגדה ש"פ - שיח הפסח, מובא מהגר"ח קניבסקי שליט"א: בגמ' (פסחים קטז:) איתא: מצה - על שום שנגאלו אבותינו ממצרים, שנאמר 'ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים וגו'' (שמות יב:טז). ואיתא בתרגום יונתן: והווי קטעין מן לישא דאפיקו ממצרים וסדרין על רישיהון ומתאפי להון מחומתא דשימשא חרירן פטירן [פי', שנשאו הבצק על ראשם ונאפה מחום השמש].

וצ"ע, דברמב"ם (הל' ביכורים פ"ו הי"ב) מבואר שמצה שנאפתה בחמה פטורה מן החלה, כי אינה קרויה 'לחם' ואין יוצאין בה ידי חובת מצה כלל, והאיך אפשר לצאת בה ידי חובת מצה. ותי' רבינו ע"פ דברי הגמ' (שבת לט.) דחמי טבריה אינו חמי חמה אלא חמי האור, משום דחלפא אפיתחא דגיהנם. ומבואר שפתחו של גיהנם הוא אש ממש. ובגמ' (ב"ב פד.) איכא למ"ד דשימשא חירורא היא, ומבואר שם בגמ' שהשמש מאדימה בבוקר משום שחולפת על פתחו של גיהנם. ויצאת מצרים הלוא היתה בבוקר עם נץ החמה, וכדאי' בגמ' (ברכות ט.), וא"כ י"ל להתרגום יונתן ס"ל כהאי מ"ד, ולכן בבוקר השמש חמה ושורפת מחום הגיהנם שעברה על פתחו. וזה נקרא אור ממש. נמצא שהמצות נאפו ממש מהאור וחייבת בחלה וברכתה המוציאה, ויוצאים בה ידי חובת מצה. (מתוך דברי רבינו בספרו דרך אמונה, ביכורים פ"ו הי"ב בבה"ל ד"ה ביבשה, ע"ש עוד)

צפרדע

בהגדה ש"פ אהלי תורה, מובא מהגרא"ל שטיינמאן זצ"ל: "ותעל הצפרדע" (שמות ח:כ), ופירש"י צפרדע אחת היתה, והיו מכים אותה, והיא מתזת נחילים נחילים. ואמר רבינו: אם אדם מבקש להגיב (to respond) על פגיעה, יעצור ויחשוב - מה ארויח מזה. אילו היו המצריים מתבוננים כך ונמנעים מלהכות, היו חוסכים את התפרצות המכה. אבל הקב"ה ידע שלא יתבוננו ולא ישלטו בעצמם, ויכזה ויסבלו, וימיטו על עצמם את סבלם. [אבל הדגיש, שלא נחשוב שאילו לא היו מכים היתה המכה נחסכת, שאז היתה משריצה בעצמה, או באה באופן אחר. ומ"מ באופן שבאה מלמדת נחיצות ותועלת השליטה העצמית].

*

אברך שאל את רבינו: 'מה סוד הנישואין המאושרים?'

ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולם זקנים כולנו יודעים את התורה, מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. בהגדה של פסח - מיר, איתא: הקשה רבי יחזקאל לוינשטיין, מהי ההוה אמינא לומר שחכמים ונבונים וזקנים יהיו פטורים ממצות סיפור יציאת מצרים, שהוצרך בעל ההגדה לומר "ואפילו כולנו חכמים וכו'" מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים", אדרבה, ככל שהוא יותר חכם ונבון ודאי מחוייב יותר בסיפור יציאת מצרים.

אלא הביאור הוא, שהמצוה היא 'לספר' ביציאת מצרים, לא לומר פלפולים ורעיונות בעלמא, אלא פשוט לספר את הסיפור שהדברים יהיו חיים. זוהי הכוונה 'אפילו כולנו חכמים וכו'" - כוונת המצוה אינה דוקא להגיד דברי חכמה, אלא פשוט לספר ביציאת מצרים.

וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. בהגדה ש"פ - מיר, איתא: אמר רבי ירוחם ליבוביץ בשם הסבא מקעלם, "הרי זה משובח", היינו מלשון משיב, שכל המרבה לספר ביציאת מצרים גופו נעשה משובח. אחרי כל עשיית המצוות הללו בסדר הוסיפו עוד חז"ל שכל המרבה לספר הרי זה משובח, וככל שמרבה יותר ויותר גופו נעשה משובח יותר ויותר. (דעת חכמה ומוסר, מאמר ל"ח, עמ' קס"ח)

עבדים היינו. בהגדה ש"פ ישא ברכה, מובא מהגרי"ש אלישיב זצ"ל: במשנה (פסחים קטז.) אמרו שמתחיל בגנות ומסיים בשבח. ואמרו בגמ' (שם): מאי בגנות? רב אמר, 'מתחילה עובדי עבודת גלולים היו אבותינו'. [ושמואל] אמר, 'עבדים היינו'. רב נחמן אמר ל'דרו' עבדו, עבד שהוציאו רבו לחירות ונתן לו כסף וזהב, מה עליו לומר לו? אמר לו, עליו להודות ולשבח. אמר לו, פטרתנו מלומר 'מה נשתנה'. פתח ואמר 'עבדים היינו'.

ואמר רבינו: מסבירים בזה [והיינו רבו הג"ר זעליג ראובן בענגיס זצ"ל בספרו לפלגות ראובן (ח"ב דרוש ז' לשבת הגדול, בשם עמק יהושע דרוש י"א ואהבת אמת מאמר ט')] שישראל יצאו ממצרים משני שעבודים - ברוחניות ממ"ט שערי טומאה, ובגשמיות. ונחלקו רב ושמואל על מה צריך להודות קודם, רב סבר שענין השחרור משעבוד הנפש קודם, ושמואל סבר שהואיל והגוף מרגיש יותר את שעבוד הגוף, לכן צריך להתחיל בזה.

ושאל רב נחמן את דרו עבדו, עבד שהוציאוהו לחירות, היינו לענין הרוחניות שיתחייב במצוות, וגם נתן לו כסף וזהב, היינו ענין הגשמיות שהגוף מרגיש ונהנה בו, מה צריך לומר. וענהו: צריך להודות, וההודאה שייכת בענין חירות וטובת הגוף, ולשבח היינו בענין

ענהו: 'הבעל צריך לדעת שני דברים - הראשון, מתי לשתוק, ושני, מתי לא לדבר.

והוסיף: 'ואלו שני דברים שונים ...'

ופעם ירד רבינו בדרכו לתפלה. ניגש אברך וביקש עצה לשלום בית. הושיט לו רבינו ידו, ושתק. אחז בידו, והשתיקה התארכה, דקה, דקה וחצי, שתי דקות. שמט ידו, ופנה ללכת.

האברך מהר אחריו: 'אבל הרב, מה העצה?'

ענהו: 'קבלת אותה: לשתוק ...'

ופעם בא אברך, וסיפר על חילוקי דיעות בענין מסוים - הוא אוחז כך, ואשתו סבורה אחרת. מה דעת רבינו.

'לתר', ענהו.

'זהר', טען בלהט, 'גם אני סברתי כך, אבל אינה מוכנה בשום פנים ואופן! אולי אביא אותה, שתשמע מפי ראש הישיבה ...'

בענין הזכרת נסים טבעיים בפסח

הנה בהל' פסח (או"ח סי' ת"ל) איתא בטור: שבת שלפני הפסח קורין אותו 'שבת הגדול'. והטעם, לפי שנעשה בו נס גדול, שפסח מצרים מקחו בעשור [לחודש] וכו' ופסח שיצאו ישראל ממצרים היה ביום ה' וכו' ונמצא שעשרה בחודש היה שבת, ולקחו להם כל אחד שה לפסחו וקשר אותו בכרעי מטתו. ושאלום המצריים למה זה לכם, והשיבו: לשחטו לשם פסח במצות השם עלינו. והיו שינייהם קהות על ששחטין את אלהיהן, ולא היו רשאים לומר להם דבר. ועל שם אותו הנס קורין אותו 'שבת הגדול', עכ"ל.

ויש להבין, מפני מה נחשב זה כנס גדול כל כך; הלוא כבר סבלו המצריים מתשע מכות, וא"כ למה נחשב זה כנס גדול מה שלא הרגו והזיקו את בני ישראל?

כדי להבין את הענין, יש להקדים קושיא אחרת המובאת בט"ז ובמג"א, וז"ל הט"ז (שם סק"א): רבים מקשים, א"כ הוה לן לייחס הגדולה [ר"ל, להזכיר הנס הגדול] לעשירי בחודש אפילו בחול [דמה שנפל עשרה בניסן בשבת בשנה שיצאו ממצרים אינו ענין להנס]. ושמעתי מפי הרב מהר"ר משה חריף ז"ל, דבאותו [יום] 'לחודש, נעשה עוד נס - שנבקע הירדן (עיין יהושע ד:ט), וא"כ היו סבורים שהמעלה היא מחמת נס הירדן. לכן קראוהו 'שבת הגדול', דיום עלייתן מהירדן לא היה בשבת. והגדתי זה לפני מורי וחמי [הב"ח] ז"ל, וקלס"י, עכ"ל.

על פי דברי הט"ז האלו, שכדי שלא נטעה בטעם הנס שאירע בשנת יציאת מצרים קבעו להזכירו בשבת - יש להקשות: א"כ למה מובא במג"א (סי' ת"צ) בשם השל"ה דיש לעשות ביום שני [של פסח] בסעודה איזה דבר לסעודת אסתר, שביום ההוא נתלה המן. ולכאורה, למה אין חוששים שבמה שמזכירים הנס שאירע בימי מרדכי ואסתר יגרע הנסים של יציאת מצרים שאירעו בפסח?

אמנם, יש לומר שדרך האדם הוא להתפעל הרבה מנסים שהם למעלה מדרך הטבע, ולא להתרגש כל כך מנסים טבעיים. והנה אחז"ל (שבת קיח:): הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף. והסביר המשך

חכמה (ויקרא כו:ד): לכן 'הקורא הלל' [שעיקרה על הנהגה נסית] בכל יום' - שמורה שראוי להודות רק להנך פעולות של דרך נס, אבל מפעלות הטבע אין צריכים להיוצר אחרי שבראן - 'הרי זה מחרף ומגדף'. אבל 'כל האומר תהלה לדוד בכל יום' - שזה מדבר על מפעלות סידור הטבעי אשר בכל יום, כמבואר - 'מובטח שהוא בן העולם הבא' (ברכות ד:).

ועכשיו נוכל להבין למה קבעו זכירת הנס שאירע במצרים בעשרה בניסן להיות בשבת, כי חששו שיחשבו שזוכרים את נס קריעת הירדן שהוא למעלה מדרך הטבע, וישכחו את הנס שלא הרגו המצריים את בני ישראל, שהוא נס טבעי. ומהאי טעמא קראו את השבת "שבת הגדול", להדגיש שאף נס שהוא ע"פ דרך הטבע הוא נס גדול.

ומהאי טעמא בפסח - שאנו חוגגים את הנסים של יציאת מצרים שהם נסים למעלה מדרך הטבע - דוקא אז אנו עושים זכר לסעודת אסתר ולתליית המן, שהם נסים נסתרים ע"פ דרך הטבע שקרו בשעת הסתרת פנים [אסתר מן התורה מנין, (דברים לא:יח) "ואנכי הסתר אסתיר פני" (חולין קלט:)].

ובסוף ההגדה בשני לילות פסח בפיוטים "ויהי בחצי הלילה" וב"ואמרתם זבח פסח" אנו מזכירים הנס של פורים. וכל זה אנו עושים כדי להראות שאנו מכירים ומודים "על נסין שבכל יום עמנו, ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובוקר וצהרים וכו'".

ומהאי טעמא ביום ראשון של פסח אנו אומרים תפילת טל, כי הטל הוא מהנסים התמידיים שאין הקב"ה מונע אותו מאתנו (עין תענית ג:).

ויש שמבארים שמהאי טעמא דוקא בחודש ניסן - החודש שבו אירעו כל כך הרבה נסים גלויים לכלל ישראל - דוקא אז נהגו לברך ברכת האילנות להודות לה' על הנס התמידי שחוזרים האילנות ללבלב ולהוציא פירות.

ויש להוסיף, דמבואר בתוס' בפ' כיצד מברכין (ברכות לו. ד"ה בורא נפשות רבות וחסרונם) דאנו מודים להקב"ה לא רק על לחם ומים, שהם הכרחיים ואי אפשר לחיות בלעד' [בורא נפשות רבות וחסרונם], אלא גם "על כל מה שבראת לחיות בהם נפש כל חי", כלומר על כל מה שבעולם שגם אם לא בראם יכולין העולם לחיות בלעד'ם, שלא בראם כי אם לתענוג בעלמא כמו תפוחים וכיוצא בהם, עיי"ש. הרי שאנו מודים על נסים תמידיים שאפילו אינם הכרחיים.

ועיין בערוך השלחן בהל' ברכת האילנות (או"ח סי' רכ"ו סע' א') שפי' בדרך זה נוסח הברכה: "וברא בו וכו' ואילנות טובות להנות בהם בני אדם", וז"ל: כלומר, שנותן שבח והודאה להשי"ת שברא בשביל האדם אפילו דברים שאין בהם הכרחיות לחיי האדם, כמו פרי אילנות.

אין אנו מודים רק על הנסים שהם למעלה מדרך הטבע, אלא גם ובעיקר על הנסים שהם על דרך הטבע, ואפי' על הנסים הטבעיים שאינם הכרחיים כלל, כי כל זה מורה על השגחת ה' התמידית על בראיו. ועיין בדרשה הבאה.

זכות לימוד הלכות העומר

בהל' פסח (או"ח סי' ת"צ) כותב המג"א בשם השל"ה: יש לעשות ביום שני [של פסח] בסעודה איזה דבר לסעודת אסתר.

ובפמ"ג (א"א שם) איתא: וסימן, "וישבות המן ממחרת" (יהושע ה:יב, בהפסדת יום ראשון של פסח) [לרמז שהמן נהרג ביום שני של פסח].

בפ"ק דמגילה (טז): איתא: "ויקח המן את הלבוש ואת הסוס" (אסתר ו:יא), אזל אשכחיה דיתבי רבנן קמיה, ומחוי להו הלכות קמיצה לרבנן [הלך המן ומצא את הרבנן שישבו לפני מרדכי שהי' מראה להם הלכות קמיצה. ועיין ברש"י שפי': הי' דורש בעניניו של יום, וט"ז בניסן הי' - יום תנופת העומר. ומקורו מהמדרש (אסתר פ"ד:), דאיתא שם: יתבון ועסקין בהלכות מצות העומר, שהרי אותו היום ט"ז בניסן היה, ובאותו היום היו מקריבין עומר בזמן שבית המקדש קיים. וכו' אמר להו [המן למרדכי]: במאי עסקיתו? אמרו ליה: בזמן שבית המקדש קיים, מאן דמנדב מנחה מייתי מלי קומציה דסולתא ומתכפר ליה. אמר להו [המן למרדכי]: אתא מלי קומצי קמחא דידכו, ודחי עשרה אלפי ככרי כספא ידידי [כוונתו לעשרת אלפים ככר כסף שביקש המן לתת לאחשוורוש כדי שירשה לו להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים].

ויש להבין, באותה שעה שנודע להמן שמרדכי הי' לומד הלכות קמיצה העומר עם תלמידיו - למה הכיר שהופרה עצתו ושלא יצליח להפוך את אשר יום לעשות?

ושמא יש לומר משום שחשב המן שאין הקב"ה מתנהג עוד עם עמו בנסים גלויים ואינו מצילם בדרכים שהם למעלה מן הטבע, כמו שעשה בדורות הקדומים, אלא בהסתרת פנים ובלי נסים גלויים.

וכן איתא במדרש (אסתר פ"ז:יב): "ויאמר המן למלך אחשוורוש ישנו עם אחד וכו' ישן לו מעמו [פי' המהרז"ו: מלשון שינה].

ולקמן במדרש (שם:י"ג) איתא: בשעה שאמר המן הרשע לאחשוורוש בא ונאבד את ישראל מן העולם, אמר לו אחשוורוש לא יכלת להון, בדיל דאלקהון לא שביק לון כל עיקר וכו'. לך התבונן במלכים הראשונים שעברו על שפשטו ידיהם בישראל, מה עלתה בהם - כמו פרעה וסנחריב. מיד אמר לון המן, אלוך שטבע פרעה בים ועשה לישראל נסים וגבורות ששמעתם, כבר הוא זקן ואינו יכול לעשות כלום, שכבר עלה נבוכדנצר והחריב ביתו, ושרף את היכלו, והגלה את ישראל ופיזרן בין האומות, והיכן כחו וגבורתו - שכבר הזקין וכו'.

אמנם, כששמע המן שהיו לומדים הלכות השייכות לקרבן העומר, נפלה רוחו, שהרי מבואר בספר החינוך (מצוה ש"ב - מצות קרבן העומר של שעורים ביום שני של פסח): משרשי המצוה, כדי שנתבונן מתוך המעשה החסד הגדול שעושה ה' ברוך הוא עם בריותיו לחדש להם שנה שנה תבואה למחיה. לכן ראוי לנו שנקריב לו ברוך הוא ממנה, למען נזכור חסדו וטובו הגדול טרם נהנה ממנה, ומתוך שנהיה ראויין לברכה בהכשר מעשינו לפניו, תתברך תבואתינו ויושלם חפץ ה' בנו, שחפץ מרוב טובו בברכת בריותיו. ונצטוינו בזה בשני של פסח ולא בראשון, כדי שלא נערב שמחה בשמחה, כי הראשון נכון לזכר הנס הגדול שהוציאנו ברוך הוא מעבדות לחירות, מיגון לשמחה, עכ"ל. מוכח מזה שתמיד עיני ה' פקוחות על עמו, ו"נהנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל" (תהלים קכ"ד), ואפילו בעת שאין הקב"ה עושה נסים גלויים עדיין יכול להצילם מכל רע.

וזדים טבעת וידידים העברת ויכסו מים צריהם אחד מהם לא נותר (מתפילת 'עזרת אבותינו'). בפירושי סידור התפילה להרוקח (עמ' ש"ה) איתא: למה אנו אומרים שתי טביעות - 'טבעת', 'ויכסו'. ועוד, למה אומרים 'וזדים טבעת', ואח"כ 'וידידים העברת', והלוא ישראל עברו תחילה ואח"כ מרכבות פרעה וחילו טבעו, כדכתיב "לגזור ים סוף וגו' "

והעביר ישראל וגו' ונער פרעה" (תהלים קלז:טו), וכן אומרים במעריב 'המעביר בניו בין גזרי ים סוף' ואח"כ 'בתהומות טבע'. אלא כשבאו ישראל והמצריים לים, מיד יצא הים וטיבע הנשאר בעיר מצרים. כדכתיב "כי ה' נלחם להם במצרים" (שמות יד:כה), ועברו ישראל הים ואח"כ 'וניער פרעה וחילו בים סוף'.

במושב זקנים לבעלי התוס' בפ' בשלח עה"פ "ויסר את אופן מרכבותיו" (שם) איתא: נראה לי כי בעוד שהיו ישראל בים רדפו מצרים אחריהם בים ורצו להורגם, והקב"ה עשה טיט בים והיו נטבעים בים בטיט, ולא היו יכולים להתקרב אצל ישראל. ועדיין לא כיסה הים עליהם, כי עדיין היו ישראל בים. וכשיצאו האחרון שבישראל מן הים, אז אמר הקב"ה 'נטה ירך על הים'. ולפ"ז יתיישב מה שהי' קשה להבין מה שאנו אומרים ב'אמת ויציב': "ים סוף בקעת זודים טבעת וידידים עברו בים ויכסו מים צריהם" - למה שינה הסדר, הי' לו לומר 'וידידים עברו בים זודים טבעת ויכסו וכו', דהא ישראל עברו קודם לכן ואח"כ נטבעו המצריים. ועוד, למה הפסיק 'וידידים' בין 'זדים טבעת' ובין 'ויכסו', ואלו שני ענינים אחד הוא.

ולפי מה שפירש יתיישב בטוב, 'זודים טבעת' היינו מה שנטבעו בים בטיט קודם שלא עברו ישראל, ואין זו טביעה של מיתה, אלא כמו "הטבעו בבוץ רגלך" (ירמ' לח:כב), וכן "טבעתי ביון מצולה" (תהלים סט:ג). וכן פר"ש ואין שייך טביעה אלא בטיט, ואח"כ ידידים עברו ואח"כ ויכסו מים צריהם.

ואח"כ מצאתי בשם ר' יהודה החסיד ז"ל שפי' 'זודים טבעת' דהיינו פסל מיכה שעבר בים, דכתיב "ועבר בים צרה" (זכר' י:יא), והיו טובעים רשעי ישראל שהיו אדוקים בפסל מיכה, עד שהוצרכו לשבור והי' שבור לחתיכות, עד שבימי שפוט השופטים התיכוהו לפסל, ואחר ששברוהו ידידים עברו.

במדרש (ש"ר פכ"ב:ב) איתא: אמר ר' יוחנן, כיון שעלה אחרון שבישראל מן הים ירד לתוכו אחרון של מצרים. ובפי' עץ יוסף בסידור אוצר התפילות מבואר: הרי כשהרבה ממצרים הראשונים נטבעו בים, עדיין היו הרבה מישראל בתוך הים, וניצולו אח"כ [וזהו: 'זודים טבעת - וידידים העברת'].

במדרש שוחר טוב על תהלים (יח:יז) איתא: ר' שמעון בן לקיש אמר, אף הראשונים שבמצריים הגיעו ליבשה וביקשו לילך, והביא הקב"ה את הים ודבקם וכיסה אותם, שנאמר "וישב ה' עליהם את מי הים" (שמות טו:יט). [וזהו "ויכסו מים צריהם, אחד מהם לא נותר" - שאפילו אלו שיצאו מן הים, הביא הקב"ה עליהם את הים והחזירום לתוך הים].

ענין ביצים בליל הסדר

במשנה בערבי פסחים (קיד). תנן: הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין. ובגמרא (שם:) איתא: מאי שני תבשילין? אמר רב הונא סילקא וארוזא וכו' [וכתבו התוס': וכל שכן שני מיני בשר]. חזקי' אמר, אפילו דג וביצה שעליו [פי' הרשב"ם: שהיו רגילין להטיח את הדג בביצים, והיינו רבותא, דאע"ג דדמי לתבשיל אחד - חשוב שני תבשילין]. רב יוסף אמר, צריך שני מיני בשר - אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה [פי' הרשב"ם: צלי כנגד הפסח ומבושל כנגד חגיגה. כך פירש רבינו חננאל מרומי], רבינא אמר, אפילו גרמא ובישולא [חתיכת בשר ומרק שנתבשלה בו].

וכותב הטור (או"ח סי' תע"ג סע' ד'): ושני תבשילין - אחד זכר לפסח

ואחד זכר לחגיגה מאיזה מין שירצה. ונהגו בבשר וביצה. ונהגו ליקח זרוע רמז ל"ובזרוע נטויה" (שמות ו:ו) ובבית יוסף איתא: כתב הכלבו דאמרין בירושלמי שהמנהג לקחת זרוע וביצה. כלומר, בעא רחמנא למיפרק יתנא בדעא מרמא.

וכתב עוד: מנהגנו לעשות צלי מזרוע בהמה זכר לזרוע נטוי וכו' והמבושל עושים מביצה זכר לאבילות בית המקדש, ויש אומרים מפני שהיא קלה לבשל, עכ"ל.

על הא דהביא הב"י מהכלבו דעושים המבושל מביצה זכר לאבילות בית המקדש, כותב הדרכי משה: שלא נוכל להקריב קרבן הפסח כתיקונו. ונראה דמזה נשתרבה המנהג לאכול ביצים בליל פסח.

על מה שכתב הטור: "ושני תבשילין אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה מאיזה מין שירצה", מזכיר הב"ח את מחלוקת האמוראים בערבי פסחים, ומביא מהר"ן שכתב: וכולהו אמוראי מודי דטעמא דשני תבשילין משום הכי הוא [זכר לפסח וזכר לחגיגה] ורב יוסף מה טעם קאמר, כלומר, כיון דשני תבשילין זכר לשני קרבנות הן באין, משום הכי בעינן שני מיני בשר. ורבינו (הטור) שפסק: "מאיזה מין שירצה" נראה דסבירא ל' דרבינא דהוא בתרא מיקל טפי מכולהו אמוראי, דאפילו עצם ובישולא, וכל שכן דג וביצה שעליו או סילקא וארוזא, ואין צריך לומר שני מיני בשר וכו'.

שוב איתא בב"ח: ומה שכתב רבינו (הטור) "ונהגו בבשר וביצה" כ"כ באגודה, וכן כתבו כל האחרונים. ותימה גדולה, למה לנו להקל נגד רבינו חננאל והרי"ף והרמב"ם ורבינו חם ושאר גדולים שכולם פסקו דבעינן שני מיני בשר או לפחות גרמא ובישולא דהרוטב יש לו דין בשר. ואפשר דסבירא להו דבשר ממש ודאי עדיף טפי מגרמא, וביצה ממש לא גרע מרוטב שנתבשל עם העצם, והלכה ודאי כרבינא דבתרא הוא, וק"ל.

וכן נפסק בשו"ע (סי' תע"ג סע' ד'): ושני תבשילין - אחד, זכר לפסח, ואחד זכר לחגיגה, ונהגו בבשר וביצה.

והגר"א בביאורו כתב כהב"ח דהלכה כרבינא [אפי' גרמא ובישולא] ונוהגין בביצה במקום הרוטב של הבשר. ועיין בחק יעקב (ס"ק ט"ו) שמביא מהרוקח דאית דאמרי שלוקחין שני תבשילין זכר למשה ואהרן.

ועיין בס' הלכות חג בחג (פסח, פכ"ג הערה 2) שכותב: וכ"כ הפר"ח דהלכה כרבינא, וצריך לפחות מין אחד בשר. ועל פי זה כתב הגר"ז דכל שכן אם רוצה ב' מיני בשר שפיר דמי, אלא שנהגו בבשר וביצה על שם בעי רחמנא כו'. וכ"כ במ"ב (ס"ק כ"ב).

ובשם הגר"ח מבריסק זצ"ל ראיתי שנהג בב' מיני בשר כרמב"ם, וכדי שלא לבטל המנהג לקח גם ביצה. וכן הוא במהרי"ל בשם מהר"ש שלקח ב' מיני בשר עגל ובקר. ובפסח שחל במוצאי שבת לקח זרוע וביצה. ובאמת שמצינו בראשונים שנתנו אף ג' או ד' מינים. ובסדר הרס"ג כתב שיש להביא מב' עד ד' מינים, וכן הוא באוצר הגאונים כאן בשם רב שרירא גאון שיש נותנין ג' תבשילין כנגד משה אהרן ומרים. וכן הוא להדיא בשיבולי הלקט שנותנים בקערה מלבד ב' תבשילין (סילקא וארוזא או דג וביצה שעליו) אף שני מיני בשר, ושהוא ע"פ סידור הרס"ג. ולפי"ז שפיר דמי הרוצה להחמיר על עצמו ליתן עוד מין בשר בקערה. אך מנהג ישראל הוא ליתן רק בשר וביצה וכמו שכתבו הטור ושו"ע.

האם צולים או מבשלים את הביצה שבקערה? בב"ח הנ"ל איתא: ודע שמנהג אשכנז ליטול זרוע וביצה ולצלוחם, ואין אוכלין אותם לפי שנהגו כמ"ש במרדכי דאין אוכלין צלי בשני לילות - אפילו ביצה

צלוי'. ולפיכך צריך לצלותם מבעוד יום כיון דלא נהגו לאכלם, א"כ היו שלא לצורך יו"ט - מהר"י ווייל (סי' קצ"ג). ומהר"ש לוריא (שו"ת מהרש"ל סי' פ"ח) כתב שלפי דין התלמוד צריך לאכלם לזכר אכילת פסח וחגיגה, ולפיכך צריך לבשולם ומיד אחר הכריכה יאכלם ויחלקם לכל המסובין, אבל לא יצלה אותם דאין אוכלין צלי כל עיקר, ודבריו נכונים וכן אני נוהג.

והנה, כשחל פסח במוצאי שבת לא היו מקריבים קרבן חגיגה (עיין פסחים ס"ט). האם עושים זכר לקרבן חגיגה על הקערה בכהאי גוונא? בטור (סי' תע"ג) איתא: ויש אומרים (תוס' פסחים קיד.) כשפסח במוצאי שבת, שאין ליקח אלא תבשיל אחד זכר לפסח אבל לא השני שכנגד החגיגה לפי שאז לא היתה חגיגה באה עם הפסח שאינו דוחה שבת. וה"ר פרץ כתב שאין לחוש כיון שאינו אלא לזכר בעלמא. ואדרבה, המדקדק בזה נראה שעושה אותו כמין קדשים ממש. וכ"כ בעל העיטור שאל ישנה. עד כאן עסקנו בענין הביצה שהיא אחד משני התבשילין המונחים על הקערה ושהיא זכר לקרבן חגיגה ולפי הכלבו זכר לאבילות בית המקדש. וכבר הבאנו מהדרכי משה (סי' תע"ג סק"י) דמזה נשתרבה המנהג לאכול ביצים בליל פסח. וגם הבאנו מהמהרש"ל שמדינא דגרמא יש לאכול את שני התבשילין בליל הסדר ולכן אין לצלותם.

הבה נעיין במנהג אכילות ביצה [לאו דוקא מאותן שהיו בקערה כאחד משני התבשילין]. בספר מהרי"ל (סדר הגדה, אות ל"ז) איתא: בבית מהר"ש (רבו של המהרי"ל) בסעודה בליל פסח היו אוכלים ביצים טרם כל דבר. ואמר טעמא דתרגום ביצה - ביעא, דבעא רחמנא עלן ופרקינן.

לקמן בשו"ע (או"ח סי' תע"ו סע' ב') כותב הרמ"א: נוהגים בקצת מקומות לאכול בסעודה ביצים זכר לאבילות. ונראה לי הטעם משום שליל תשעה באב נקבע בליל פסח. ועוד, זכר לחורבן שהיו מקריבין קרבן פסח.

והנה הט"ז בסי' תע"ג (סק"ד) כתב דבשר שהוא כנגד הקרבן פסח צולין אותו ואין אוכלים אותו כי אינו אלא משום זכר לפסח, אבל הביצה יש בה עוד טעם - משום אבילות בית המקדש, וא"כ אוכלים הביצה כדרך האבלים בר מינן. ונוהגין לבשל ביצים הרבה בלילה ההיא מטעם זה כמו שכתב הרמ"א סי' תע"ו, ועל כן תהי' הביצה מבושלת דווקא, לפי שאין אוכלין צלי בלילי פסח וכו' ובסי' תע"ו (סק"ג) יתבאר שאין אוכלין צלי בלילי פסח וכו' ובסי' תע"ו (סק"ג) יתבאר שאין איסור צלי בביצה ולא בדג, עכת"ד.

על מ"ש הרמ"א: "שליל תשעה באב נקבע בליל פסח", מסביר החק יעקב: פירוש, כמו שחל יום א' של פסח, יהי' לעולם באותו יום תשעה באב, וסימן: "על מצות ומוררים יאכלוהו" וכו' בסימן לקביעת המועדים א"ת ב"ש, עיי"ש. ולפי זה, בליל שני אין צורך לאוכלם [הביצים, משום דתשעה באב אינו חל באותו יום בשבוע שחל בו יום ב' דפסח. אכן, לטעם שני [זכר לחורבן שהיו מקריבין קרבן פסח] יש לאוכלם גם בליל ב' וכו'. ועוד טעם, משום דביצה תרגומו ביעא דבעא רחמנא לפרקינן, וזה הטעם לביצים שעל הקערה.

על מ"ש הרמ"א: "משום שליל תשעה באב נקבע בליל פסח", כותב הגר"א (סק"ז): מדרש רבות קינות (איכה רבתי פ"ג:ג) על הפסוק "השיבעני וגו'" (איכה ג:טו) - "השיבעני במרומים", זה יו"ט הראשון של פסח דכתיב בו: "על מצות ומוררים" (במדבר ט:יא). "הרוני לענה", מה שהשיבעני בליל יו"ט הראשון של פסח, הרוני בלילי תשעה באב לענה. הוי ליל יו"ט הראשון של פסח הוא לילי תשעה באב.

על מ"ש הרמ"א 'נוהגים בקצת מקומות לאכול בסעודה ביצים זכר

לאבילות', כותב הגר"א (סק"ו): ולי נראה הטעם, מפני שעושין אותו זכר לחגיגה, וצריך לאכול [הביצה]. ומה שאין אוכלין את הזרוע, לפי שעושין אותו צלי כמו שכתוב לעיל בס"י תע"ג (סע' ד'), ואין אוכלין צלי, ויוצאין באפיקומן שאוכלין.

במעשה רב להגר"א (אות קצ"א) בסדר של פסח, לאחר שמזכיר כורך, כותב: ואחר כך אוכלין הביצה. וטעם האכילה לא מפני אבילות כי ח"ו להזכיר אבילות תשעה באב היום, רק הטעם שהוא זכר לחגיגה.

ועיין בשו"ת בית הלוי (ח"ב חלק הדרושים, דרוש ד') שכתב: יש להבין למה רמזה לילה זו על חברתה ולמה יש להזכיר לילה תשעה באב בליל החירות והשמחה. ועיין עוד בשו"ע או"ח (סי' תע"ו סע' ב') שכתב הרמ"א דנוהגים בקצת מקומות לאכול בסעודה של לילה פסח ביצים זכר לאבילות של ליל ט"ב שנקבע בליל פסח. וכבר הקשו רבים על זה, דלמה להזכיר ליל ט"ב בליל יו"ט, והרי אמרו די לצרה בשעתה ובפרט בלילה זו שעושין זכר לחירות מגלות ומשיעבוד מלכיות. רק הענין דכבר כתבנו בדרוש השני על הא דלא היו במצרים רק מאתים ועשר שנים, ובברית בין הבתרים נאמר שיהיו בגלות ת' שנה. ונחלקו בזה המדרשים, יש שאמרו שכבר נשלם הזמן מלידת יצחק, ויש שאמרו דבאמת גאלם באמצע הזמן, והזמן שחסר אז הניח הקב"ה שישלימו אותו ישראל כשיגיעו לסוף גלות האחרון, ויציאת מצרים היה רק פקידה באמצע הזמן והכנה לגאולה העתידה כדי שיוכלו להגאל אח"כ כשישלימו הזמן. ולפ"ז נמצא דעיקר ההבטחה שהי' בברית בין הבתרים שיגאלם בסוף הזמן, כמו שאמר "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" לא נתקיימה עדיין, ויתקיים לעתיד כשישלימו זה הזמן. ויציאת מצרים הי' יסוד לגאולה האחרונה, וע"כ עושין בליל פסח זכר לט"ב להורות שלא היה גאולה שלימה אז, רק היה באמצע הזמן, ומלילה זו של פסח צמחה ליל ט"ב כדי להשלים הזמן החסר אז. והוא לנו לחזק לבנו בבטחון על גאולתנו, לבל יתייאש האדם בראותו אורך הגלות האחרון וכובדו אחרי שעדיין עיקר ההבטחה עדיין קיימת לעתיד, וגם יציאת מצרים היה עיקר הכנה ויסוד לגאולה העתידה, וכמו שנתבאר.

ועיין בפמ"ג (א"א סוס"י תע"ו) שכתב: וגלות מצרים שלא שלמו ת' שנה גרם הגלויות אחרות כמו שאמרו ז"ל, לכן מזכירין זה.

בספר הסדר הערוך (פצ"ד סע' א'-ט') איתא: א. יש נוהגים לאכול ביצים בסעודת ליל פסח, לפי שהביצים הן מאכל אבילים, ויש באכילתן משום זכר לחורבן המקדש, שהיו מקריבים הפסח ועכשיו אין לנו פסח. ועוד שליל פסח חל תמיד בלילה שבו יחול תשעה באב באותה שנה.

אין לומר 'זכר לחורבן' בעת אכילת הביצים, לפי שיש בזה משום דרכי האמורי (כף החיים סי' תע"ו ס"ק כ"ד).

לפי שטעם אכילת ביצים בליל פסח הוא משום אבילות, ראוי שהביצה שבקערה וכן שאר הביצים שאוכלים תהיינה קשות וקרות (ויגד משה סי' כ"ז אות ג').

יש להזהר שלא להרבות באכילת הביצים כדי שלא להיכשל באכילה גסה של האפיקומן (חיי אדם כלל ק"ל סע' ט').

יש שכתב הטעם לאכילת ביצים בסעודה שהוא משום זכר לחגיגה. ולטעם זה ראוי לאכול הביצה שבקערה, שאף היא באה לזכר חגיגה (שו"ע הרב סי' תע"ג סע' כ"א).

ויש נוהגים שלא לאכול הביצה שבקערה, אלא ביצה אחרת, כדי שהקערה לא תתבטל עד לאחר הסדר (מאמר מרדכי סי' תע"ג סק"ח).

יש נוהגים לומר בעת אכילת הביצה 'זכר לקרבן חגיגה' (כה"ח סי' תע"ו ס"ק כ"ו).

נוהגים לאכול הביצים בתחילת הסעודה, לפי שראוי לסמוך אכילה זו שהיא זכר לחורבן מקדשנו לכורך שאף הוא זכר למקדש (סידור העיב"ץ, הגדת חיים לרא"ש).

בקהילות ספרד יש שאוכלים הביצים באמצע אמירת ההגדה, ובשתי פעמים. ויש נוהגים לאוכלן מיד אחרי הקידוש, ובעיקר נוהגים כן הבכורים שהתענו בערב פסח.

יש נוהגים לטבול הביצה במי מלח. ואף שנוהגים שלא להוסיף על שני הטיבולים בליל פסח, אפשר ששני טיבולי מי מלח נחשבים כטיבול אחד, כמו שיש נוהגים לטבול הכורך בחרוסת, אף שטובלים גם המרור בחרוסת, לפי שנחשבים לטיבול אחד (ליקוטי מהרי"ח, ויגד משה סי' כ"ז אות ה').

ויש נוהגים לטבול ביצה במי מלח במזלג, כדי שלא יראה כמוסיף על הטיבולים. ויש שאין טובלים ביצה במי מלח, אלא שופכים מי מלח על הביצה, כדי שלא להוסיף על הטיבולים.

לפי שצריך להכין מי מלח לטיבול הכרפס, וכשחל פסח בשבת אין להכין מי מלח אלא את הצריך לאותה סעודה בלבד, ואף בפסח שלא חל בשבת יש אומרים שצריך להחמיר בזה, ויש לחוש שמא יכין מי מלח יותר ממה שצריך לטיבול, לכן אוכלים מי מלח באותה סעודה כדי שיהיו נחשבים כל המי מלח כצורך סעודה.

עוד כמה טעמים נאמרו על מנהג אכילת ביצים בליל פסח: א) בס"י תע"ו כותב הפמ"ג במשבצות זהב (סק"ג): עיין ביד יוסף (פ' תולדות דרוש א') [דאיתא שם: עשיו עבר ה' עבירות - בא על נערה מאורסה (ב"ב טו:), רמז כי אברהם אבינו ע"ה ז"ל מת בערב פסח, ומשום הכי אוכלין ביצים זכר לאבילות, ויעקב בישל נזיד [עדרשים לאביו יצחק] ולחם מצה נתן לעשו [לאכול בלילה ואכל ביום] כל האוכל מצה בערב פסח כבא על ארוסתו בבית חמיו (ירושלמי פסחים פ"י ה"א) יעו"ש וכו', עכ"ל. ובאשל אברהם שם (סק"ד) כותב הפמ"ג: ועיין ביד יוסף, הבאתיו בט"ז דמת אברהם אבינו ע"ה בערב פסח, וסעודת הבראה יעו"ש. ועדרשים וקטניות (פ' ראוי לאכלם) אלא שאין אנו אוכלין קטניות בפסח כבסימן תכ"ג. ולאברהם גילה פ' גלות מצרים, ובזכות האבות נגאלו (ש"ר פט"ו:ד'). וגלות מצרים שלא שלמו ת' שנה גרם הגלויות אחרות כמו שאמרו ז"ל, לכן מזכירין זה, עכ"ל. ועיין בס' אוצר ההלכות (סי' תע"ו סע' ב' סק"י) שמביא עוד דיעות בנוגע ליום פטירת אברהם אבינו: ר"ח ניסן, י"ג ניסן, י"ד ניסן, או ר"ח טבת.

ב) בהגדה של פסח חיים לראש (שולחן ערוך אות ח') איתא: והנה זכר לאבילות שכתב מור"ם (הרמ"א): נראה דהיינו כמו שביאר בס' חוקת הפסח (דף ז' ע"א) שהוא על שהתאבלו במצרים על הצרות גדולות ונחמם הקב"ה, והאבלים מנחמים אותם בביצים וזהו שתיקנו בלפיכך אנחנו חייבים ומאכל ליום טוב יעו"ש, עכ"ל. (הו"ד באוצר ההלכות תע"ה [ד] - תע"ו, עמ' ק"ס).

ג) בדרשות החת"ס (סוף דרוש לז' אב תקפ"ז דף שכ"ו ע"א) איתא: כמדומה שזה היה כבר ממנהג אבותינו במצרים שבכל יום א' של פסח היה אצל גדוליהם וזקניהם כאהרן ושבט לוי, היה אצלם יום אבל כמו ט' באב, כי בו נגזר בין הבתרים גלות מצרים ואימה חשיכה גדולה, ובו נלקחה שרה אל פרעה, בו עמד יעקב לפני פרעה בדרתו למצרים, בו התחיל קושי השעבוד פ"ו שנים, וכששלח הקב"ה משה בר"ח ניסן בסנה ובא לפני פרעה בו בפרק תכבד העבודה על האנשים, והוכפלו בו צרות, ונהגו אבל לפע"ד, אלא שעתה נהפך לששון ולשמחה, ונראה לי

לתת טעם שאוכלים ביצה בליל פסח זכר לאבל הנ"ל, עכ"ל.

שוב כותב החת"ס בדרשותיו (שם) דכל המאכלים יותר שהם מתבשלים יותר הם נעשים רכים, אבל הביצה יותר שהיא

מתבשלת יותר היא מתקשה. ואף ישראל דומין כך, כל מה שאומות העולם משעבדים בהם ומענים אותם, אף הם נעשים קשים יותר ואינם נכנעים להן ואין מתערבים בהם לעולם, עם לבדד ישכון, וכאשר יענו אותו כן יפרוץ וכן ירבה, עיי"ש.

לז"נ מורי ורבי הגאון הרב אברהם יעקב בן הרב מאיר הכהן פאם זצ"ל - נפ' כ"ח מנחם אב תשס"א
לז"נ ר' בנימין בן הרב ר' מרדכי ז"ל שור
לז"נ מרת עטא שרה בת ר' בנימין ע"ה - נפ' כ"ג אדר א' תשס"ח

PESACH
© COPYRIGHT 2024
BY RABBI MATIS BLUM Z"L

נדב בן דבורה לרפ"ש

רוחמה ליבא בת רבקה לרפ"ש
פעסא רחל בת דבורה לרפ"ש
צביה חיה בת לאה ברעניא לרפ"ש

“אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו” (הגדה של פסח)

“If He would have drawn us close to Mount Sinai, but would not have given us the Torah, that would have been sufficient.”

The Meforshim all ask: What value would there have been in coming to *Har Sinai* and not receiving the Torah?

The *Toldos Chaim* (quoted in Mayon Tefilah) explains that Chazal tell us that when Bnei Yisroel camped before *Har Sinai* there was total harmony among them - they were “as one man with one heart.” Therefore, the *Ba'al Hagada* says that if we would have left *Har Sinai* with nothing more than that unity and love - it would have been sufficient, for “Hashem found no better vessel to contain His blessings for Israel other than peace” ...

“רשע מה הוא אומר, מה העבודה הזאת לכם”

What does the wicked son say? “What is this *Avoda* for you?”

The *K'sav Sofer* explains that what is bothering the wicked son is the necessity to perform the rituals by ourselves; why not delegate the responsibilities to others so that we may enjoy the Yom Tov more?

We respond to his questions by saying: “It is a sacrifice of Pesach to Hashem Who passed over the homes of Bnei Yisroel when He smote Egypt ...”

Just as Hashem saved Bnei Yisroel and killed Mitzrayim Himself - not through an angel or any other intermediary - so too must we show our gratitude by exerting ourselves to perform the rituals of Pesach without appointing others to do them for us.

HALACHIC DISCUSSIONS

(not to be relied upon for Halacha L'Ma'aseh)

Concerning reciting Kiddush at the Seder, in some homes, only the *Ba'al Habayis* recites Kiddush and everyone else listens and answers Amein, and then the listeners drink from their individual cups. The reason for one person being *Motzi* everyone is because ברוב עם הדרת מלך (see Brachos 53a).

In other homes, each person recites Kiddush, since Kiddush is one of the Four Cups, and just as each person recites his own Bracha on the other three cups, he recites the Bracha (as well as the rest of Kiddush) on the first one.

Among the other reasons suggested for the practice of everyone reciting his or her own Kiddush is because the Kiddush contains a reference to יציאת מצרים, which is the main theme of the Seder.

Another reason is because at the Seder everyone has his own Hagada in front of him, and therefore we are not afraid that he might become confused and not recite the Kiddush properly (see *Haseder Ha'aruch* I, pg. 290).

QUESTIONS OF THE WEEK

- 1) If a child makes a Siyum on a Mesechta on Erev Pesach, will this exempt firstborn men who participate in the Siyum from fasting for the rest of the day?
- 2) If one buys horseradish root a few days before Pesach to use as Marror, may he soak it until Erev Pesach when he is ready to grind it up?
- 3) We recite two Brachos before eating the Matza at the Seder. How is it possible to recite two Brachos before eating the Marror?
- 4) If one forgot to mention Pesach in *Al Hagefen* after the fourth cup at the Seder, must he repeat *Al Hagefen*?
- 5) Can a woman recite the Hagada for a man?
- 6) If one cannot chew Matza, can he fulfill his obligation by eating a *Kezayis* of Matza Meal?
- 7) Is it better to use Matzos that one paid for or those he received as a gift?
- 8) At what stage of his life did Shlomo Hamelech compose Shir Hashirim?
- 9) Is it permissible to recite *Birkas Ha'ilanos* on a male dioecious tree [one that has male and female flowers on different plants of the same species, such as the date-palm]?
- 10) Why do we say “מה נשתנה” instead of “למה נשתנה” or “מדוע נשתנה”?
- 11) How do we commemorate ים סוף at the Seder?

- 12) Where do we find that Chazal instruct to speed up the recitation of the Hagada so that the children will not fall asleep?
- 13) If the purpose of dipping the Karpas is to encourage the children to ask why this is done, what exactly do we answer their question? [Q: "Why do we dip the Karpas?" - A: "So that you'll ask"].

ANSWERS

- 1) If a child makes a *Siyum* on a *Mesechta* on Erev Pesach, according to the Yesodei Yeshurun (VI, p.51) this can exempt the *Bechorim* who participate from fasting.
- 2) One should not soak the horseradish continuously for 24 hours if he wants to use it for Marror (Orach Chaim 473:5).
- 3) If one has no vegetable for Karpas, he takes the Marror, and recites two Brachos: *Borei Pri Ho'adomo* and *Al Achilas Marror* (ibid. 475:2).
- 4) One who omitted any mention of Pesach in *Al Hagefen* after the fourth cup at the Seder does not repeat the *Al Hagefen* (see Haseder Ha'aruch I:44:13).
- 5) A woman may not recite the Hagada to be *Motzi'a* a man (Pri Megodim 479, A.A. 2; 484, M.Z. 1).
- 6) Yes (Bei'ur Halacha 461:4, D'H' Yotzei Adam).
- 7) Based on the Zohar, the Kaf Hachaim (555:39) rules that it is better to pay for an item used for a Mitzva rather than using an item received as a gift.
- 8) According to the Midrash (Shir Hashirim Rabba 1:11) - in his youth. According to the Seder Olam Rabba (15) - before his death.
- 9) No (see Sefer Parach Matei Aharon by Rav Adir Hakohein, pg. 52).
- 10) The word "מה" conforms to the wording of the sons' questions in the Torah: "מה העדות" [חכם], "מה זאת" [רשע] (see Shivlei Haleket, Pesach 218, in the name of his brother, Rav Binyomin). The Aruch Hashulchan in his Hagada, Leil Shimurim (and in Orach Chaim 473:21) writes that "מה" is an exclamation of wonderment - "How different is this night from all other nights!"
- 11) By splitting the middle Matza at Yachatz (Da'as Zekeinim, Shmos 12:8).

- 12) According to many Rishonim (Rashi, Rashbam, Ra'avad [Hil. Chomeitz U'matza 7:3], the Ra'avan, the Ra'avya [525] and others) this is the interpretation of the words in the Gemorah (Pesachim 109a): חוטפין מצות בלילי פסחים, בשביל תינוקות שלא ישנו
- 13) The Maharil (Minhogei Haseder 16) and the Bach (O.C. 473) write that we answer that dipping food before the meal is the practice of free men who wish to whet their appetite before the meal. The Taz (O.C. 473:7) says that the purpose of dipping the Karpas before the meal when it is unnecessary indicates that dipping the Maror during the meal is not necessary for the meal, but rather to fulfill the Mitzva of the Chachomim. The Pri Chodosh (O.C. 473:6) writes that there really is no answer to the question concerning dipping; it is merely a means of encouraging the children to ask about all of the different practices that take place at the Seder that do have meaning.

ראה זה חדש

The new 'הגדה של פסח' כי לו יאה', will be available in local Seforim stores. The 'הגדה' is based on Rav Matis Blum zt"l's original 'הגדה' כי לו יאה', with many more of his עיונים בהלכה and ווערטלאך.

Please contact us at: torahlodaas@gmail.com or 732-364-3017 / 347-210-4727 for more information.

NOW AVAILABLE

The sefer נר מתתיהו is available for purchase:

- in seforim stores
 - via shipping by emailing torahlodaas@gmail.com
 - by picking up in Monsey, Queens, or Lakewood.
- Please be in touch via email.

The sefer מצא טוב שמחות and the set of Torah Lodaas volumes 1-5 are available for purchase. Email to purchase.

Due to many practical considerations, Torah Lodaas is only available through e-mail. Anyone who wishes to dedicate an issue or receive Torah Lodaas is asked to send his name and e-mail address to: TorahLodaas@gmail.com

The material for this issue has been reprinted from previous years